

ОСВІТНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУЦІЇ

УДК 378.046-021.68(510)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В КНР НАПРИКІНЦІ КІНЦІ ХХ - НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Павло Пироженко

У статті проаналізовано передумови та основні тенденції реформування шкільної освіти в Китаї наприкінці ХХ - перше десятиліття ХХІ століття. Висвітлено напрями розбудови сучасної системи освіти, розкрито сутність покладеної в основу сучасної модернізації освіти концепції, спрямованої на формування якостей особистості («Сучжи цзяоюй»), її відмінності від традиційної моделі «школа заради вишу» («Іюлі цзяоюй»).

Орієнтація на формування якостей особистості спричиняє постійне якісне оновлення освіти, зміст якої стає все більш прагматичним та фундаментальним. У процесі модернізації зменшується навчальне навантаження на учнів, встановлюються нові взаємовідносини між учасниками навчального процесу, відбувається перехід від авторитарної педагогіки до педагогіки співробітництва, партнерства і взаємодії. Управління середньою освітою передається регіонам, що призводить до часткової її децентралізації.

Ключові слова: шкільна освіта, реформування системи освіти в КНР, концепція «Сучжи цзяоюй».

Прискорення науково-технічного прогресу, процесів глобалізації, необхідність входження в постіндустріальне інформаційне суспільство, залежність ефективності розвитку національних економік від якості систематичної освіти, отриманої громадянами, зумовлюють і зростання ролі освіти в суспільстві. Забезпечення якості освіти світового рівня неможливе без постійної модернізації системи освіти, зокрема шкільної. В очікуванні нової масштабної реформи перебуває нині й освіта в Україні. В її основу мають бути покладені передові зарубіжні педагогічні ідеї і досвід успішних шкільних реформ інших країн. З цієї точки зору цікавим і корисним може бути досвід реформування системи освіти в КНР в останні три десятиліття.

Процеси реформування шкільної освіти в європейських країнах, аналіз передумов, виявлення важелів та чинників, які сприяють просуванню освітніх реформ, стратегії сучасних реформ перебувають у центрі уваги українських дослідників (А. Джурило, О. Заболотна, О. Локшина, А. Сбруєва та ін.). Аналізу цілей та змісту сучасних шкільних реформ в КНР, шляхів підвищення ефективності китайської освіти присвячені праці Н. Боревської, Гао Чи, Гоу Фучана, Лі Цзіхуа, Уюнтени, Цзин Іміня, Цзянь Цзюня, О. Шпарик, Фу Сяо Ся та ін. Утім досліджень, присвячених усебічному і цілісному аналізу процесів реформування системи шкільної освіти у КНР в українській компаративістиці немає.

Метою дослідження є *аналіз концепції модернізації системи освіти в Китаї «Сучжи цяюй» та основних напрямів реформування шкільної освіти в КНР за останні три десятиліття, виявлення змін в управлінні загальною середньою освітою, структурі шкільної освіти, змісті та формах навчання, системі моніторингу та оцінювання навчальних досягнень учнів.*

За визначенням української дослідниці А. Сбруєвої, поняття «освітня реформа» може розглядатися як у широкому, так і у вузькому розумінні. У широкому «освітня реформа» означає «будь-які зміни в освітній сфері: в освітній системі в цілому, її певних підсистемах, в окремому навчальному закладі, класі...» [4, с. 8]. У вузькому розумінні це «...здійснення певного кола структурних перетворень на різних рівнях освітньої системи...» [4, с. 10]. Перебудова системи освіти Китаю в останні десятиліття була складовою кардинальних змін в економічній та соціальній сфері і, відповідно, охоплювала всі рівні освіти, була глибокою і всебічною. Відтак, аналізуючи освітні реформи в КНР кінця ХХ – початку ХХІ століття, будемо розглядати будь-які зміни у шкільній освіті, тобто реформу в широкому розумінні.

На кінець 70-х рр. ХХ ст. Китай був відсталою сільськогосподарською країною з низьким рівнем економічного розвитку і величезною кількістю населення (близько 1 млрд.). Майже 80% населення Китаю проживало в сільській місцевості і мало освіту на рівні початкової школи. Вищу ж освіту мало лише близько 1,6% населення [1, с. 144]. Однак, упродовж останніх трьох десятиліть шкільна освіта КНР здійснила «великий стрибок» шляхом безперервного радикального реформування. Завдяки рішучим заходам китайська школа вийшла із кризового становища і пішла шляхом демократизації, гуманізації та модернізації. Нині китайська освіта є однією з кращих в Азії та світі.

Аналіз публікацій вітчизняних та зарубіжних сінологів та компаративістів (Н. Боровської, Гао Чи, Гоу Фучана, О. Шпарик, Цзин Іміна, Уюнтени, Цзянь Цзюня, Фу Сяо Ся) дає нам підстави твердити, що вибір стратегії реформування освіти в Китаї у кінці 70-х – на початку 80-х рр. був зумовлений не лише специфікою становлення китайського суспільства, а й загальними тенденціями розвитку світової освіти:

- перебудовою системи управління країною при збереженні однопартійної системи;

- економічними реформами і розвитком приватного підприємництва (у тому числі й в освіті);

- науково-технічним прогресом, бурхливим розвитком науки та перетворенням її у пріоритетну галузь;

- змінами в культурному житті суспільства, а саме, соціальними перетвореннями;

- невідповідністю освіти вимогам суспільства, що розвивалося та оновлювалося швидкими темпами;

- процесами глобалізації та інтеграції [1; 2; 5; 6].

Початок радикальної перебудови системи освіти в Китаї припадає на кінець 70-х рр. Вона стала невід'ємною складовою грандіозних, широко-масштабних реформ, які повністю змінили китайське суспільство. Із відсталого сільськогосподарської країни з авторитарним управлінням, однопартійною системою та низьким рівнем освіти населення Китай за історично короткий термін шляхом продуманих та послідовних реформ перетворився на могутню сучасну державу з передовою економікою і сучасною системою освіти. Початком змін стало підвищення закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію на 25-30% та тарифних ставок робітникам і службовцям на 40%, запровадження системи договорів, у яких зумовлювались умови праці, що збіглося зі зростанням ВВП і сприяло підвищенню суспільної продуктивності праці [7, с. 16]. Покращенню ситуації в країні сприяла також і жорстка соціальна політика, спрямована на зниження народжуваності та створення умов для міграції сільського населення до міст [1, с. 322]. Усі ці заходи в цілому сприяли підвищенню прибутків населення та формуванню нового типу «економічного мислення», зумовлювали нові вимоги до освіти населення.

У 1982 р. міністерство освіти КНР прийняло програму, у якій метою освітнього процесу оголосило виховання «нового покоління відповідно до нових ідеалів» [2, с. 27]. Передбачалося, що виховання буде ґрунтуватися на комуністичній ідеології, а його основними принципами стануть п'ять «любити»: «любити країну», «любити народ», «любити працю», «любити науку», «любити соціалізм». У відповідності з новими потребами було розроблено й реалізовано нові педагогічні концепції, перебудовано структуру та систему управління освітою. Провідною стала концепція «освіти, спрямованої на формування якості особистості» («Сучжи цзяююй»), ідеї якої близькі теорії особистісно зорієнтованого виховання, розробленої вітчизняними педагогами в 60-х рр. ХХ ст.. Було осмислено передові зарубіжні педагогічні ідеї і досвід шкільних реформ країн Азії та Європи, оновлено зміст освіти, форми і методи навчання, швидкими темпами удосконалювалася технологія педагогічної діяльності, було створено сприятливі умови для розвитку особистості. Ці радикальні результативні реформи привели до створення сучасної ефективної системи освіти в Китаї, її поступової гуманізації.

27 травня 1985 р. було опубліковано «Постанова ЦК КПК про реформу системи освіти». У постанові було проголошено основну мету реформи – підвищення рівня освіти і культури китайської нації, підготовка «високоякісних людських ресурсів». На цьому етапі було визначено такі напрями реформування освіти Китаю:

- 1) реформування системи адміністративного управління, запровадження часткової децентралізації (відповідальність за розвиток базової системи освіти покладалася на місцеві органи влади);
- 2) упорядкування структури системи освіти і, перш за все, системи середньої освіти. Запроваджувалась обов'язкова 9-річна освіта і формувалася система професійно-технічної освіти;
- 3) змінювалася система вступу до вищих навчальних закладів, розширювалися права вищів [8, с. 25-27].

Китайський педагог Чжен Чжилян, аналізуючи сутність та спрямованість сучасних китайських освітніх реформ, ставить знак рівності між модернізацією китайської освіти та модернізацією китайської культури. Відтак, реформи шкільної освіти він розглядає як цілеспрямоване подолання традиційності в освіті [5].

Реформування освіти в Китаї кінця минулого століття стикалося із суттєвими перешкодами, з труднощами додало стару, традиційну свідомість. Саме тому у 80-х рр. акцент було зроблено на теоретичному обґрунтуванні реформ, розробці нових педагогічних концепцій. Найбільшу популярність на початку 90-х рр. здобула концепція «Освіта, спрямована на формування якостей особистості» («Сучжи цзяююй»). Офіційно концепція була затверджена у 1993 р. як складова «Програми розвитку і реформи освіти в КНР». У програмі відзначалося, що школа поступово має відходити від моделі «школа заради вишу» («Юлі цзяююй») до школи, спрямованої на розвиток якостей особистості («Сучжи цзяююй»). Запроваджувалися нові стандарти початкової та середньої школи, зорієнтовані на розвиток морально-етичних, науково-культурних та фізично-психологічних якостей особистості [7, с. 55]. У листопаді 1993 р. на третьому пленумі ЦК КПК було прийнято «Рішення ЦК КПК про деякі питання створення системи соціалістичної ринкової економіки», яке послужило початком історичного повороту в економіці Китаю. Це рішення стало генеральним планом і програмою дії з реформування економічної системи. У ньому було визначено цільове спрямування подальшої економічної реформи – створення системи ринкової економіки з метою звільнення та розвитку виробничих сил. 13 квітня 1994 р. відповідно до опублікованої Всекитайськими Зборами Народних представників постанови було вписано в конституцію Китайської Народної Республіки положення про ринкову економіку, що заклало законодавчий фундамент економічної системи [1, с. 316-370].

Відповідно до планової економіки було сформувано сучасну систему шкільної освіти Китаю, якій була властива централізація. У «дориночний» час усі освітні установи були державними. Держава була єдиним «господарем» цих установ, і в її компетенцію входило: 1) створювати і фінансувати всі освітні установи, забезпечуючи їх усім необхідним для навчальної діяльності; 2) планувати процес освіти, розробляючи програми навчання, визначаючи його зміст, форми і методи; 3) підпорядковувати школу своєму управлінню, визначаючи політику в галузі освіти, плануючи і контролюючи діяльність школи і всі взаємовідносини в ній [7, с. 55-57].

Держава як єдиноосібний засновник усіх шкіл, природно, була і єдиним замовником на освіту. Вона сама визначала план прийому учнів до вишів і розподіляла випускників вишів за своїм планом.

При такій високоцентралізованій системі школа існувала тільки за державним планом, служила лише державі. При повному підпорядкуванні командно-адміністративного управління вона позбавлялася ініціативи і самостійності. При цьому значно обмежувалися можливості багатоканального фінансування освіти. Першим кроком реформування освіти стала її поступова децентралізація.

Упродовж останніх двох десятиліть китайська освіта реформується згідно з концепцією «Сучжи цзяоюй». За ці роки повноцінну середню освіту отримали можливість здобувати не лише найбільш талановиті учні, а й усі бажаючі – забезпечено рівний доступ до освіти та розвитку.

В освіті, спрямованій на формування якостей особистості, традиційні підходи до організації навчального процесу, які базуються на твердженні «учитель – суб'єкт, учень – об'єкт педагогічного процесу», змінюються на суб'єкт-суб'єктну побудову навчального процесу. Поступово перебудовується зміст навчання, упроваджуються інноваційні технології навчання, реформується система моніторингу та оцінювання навчальних досягнень учнів. Акцент робиться не на передачі готових знань, умінь та навичок, а на формуванні в учнів здатності їх здобувати [8, с. 28].

Система освіти, яка формується відповідно до «Сучжи цзяоюй», у китайській педагогіці протиставляється традиційній моделі «школа заради вузу» («Люлі цзяоюй»). Традиційно освіта в Китаї спрямовувалася на підготовку до складання іспитів, які були обов'язковими для кожного освіченого китайця. Освіта в конфуціанському Китаї вважалася єдиною можливістю стати успішною людиною. На цей шлях претендували всі, хто міг отримати освіту. У давні часи престижної кар'єри домагалися головним способом – участю у висококонкурентних іспитах. Державна екзаменаційна система «державні іспити» сформувалася в Китаї при династії Сунь (581 р.). Вона існувала понад 1300 рр. (по 1904 р.), проте, незважаючи на те, що її давно скасували, гостро критичували, повністю заперечували, ідейний і психологічний вплив «державних іспитів» на систему освіти Китаю відчувається й досі. Вона глибоко увійшла у свідомість китайців, перетворилася в таку традицію, яка має величезний вплив на становлення системи національної освіти Китаю, є важелем формування людини та розвитку громадянина Китаю. Протиставляючи себе традиційній моделі, «Сучжи цзяоюй» спрямовує освіту на формування якостей особистості, комплексне та всебічне її виховання. Проте відмінність полягає не лише у спрямованості на особистість, її розвиток. Зміст сучасної середньої освіти більш фундаментальний і прагматичний. Постійні зміни навчальних планів та програм спрямовані на розвантаження учнів, вилучення застарілого навчального матеріалу, модернізацію навчальних курсів [1, с. 336].

Навчальний план школи став більш різноманітним, варіативним, змістовним та гуманітарним, що відповідає вимогам сучасного китайського суспільства. Він поповнився такими новими навчальними предметами, як: психологічне консультування, програмування, країнознавство, захист навколишнього середовища, законодавство, економіка тощо. Створено різноманітні програми навчання з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Упроваджено часткову варіативність навчальних планів.

Таким чином, уже понад три десятиліття в Китаї реалізується масштабне реформування освіти, спрямоване на її децентралізацію, гуманізацію, створення сприятливих умов для розвитку особистості. Теоретичне обґрунтування реформа освіти знайшла в концепції «всебічного виховання особистості» («Сучжи цзяоюй»). Орієнтація на формування якостей особистості сприяє

постійному якісному оновленню освіти, зміст якої стає все більш прагматичним та фундаментальним. У процесі модернізації зменшується навчальне навантаження на учнів, встановлюються нові взаємовідносини між учасниками навчального процесу, відбувається перехід від авторитарної педагогіки до педагогіки співробітництва, партнерства і взаємодії. Управління середньою освітою передається регіонам, що зумовлює часткову її децентралізацію.

Список використаних джерел:

1. Боровская Н. Е. Образовательное законодательство и управление образованием в Китае / Н. Е. Боровская, Л. М. Гудошников // Образовательное законодательство и образовательные системы зарубежных стран. – М.: Academia. – 2007. – С. 316–370.
2. Дэн Сяопин. Основные вопросы современного Китая. – М.: Наука, 1988. – 317 с.
3. Карлусов В. В. Частное предпринимательство в Китае. – М.: Восточная литература. – 1996. – 307 с.
4. Сбруева А. А. Тенденции реформування середньої освіти розвинених англословних країн в контексті глобалізації (90–ті рр. XX – початок XXI ст.): монографія / Сбруева А. А. – Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня»; Видавництво «Козацький вал». – 2004. – 500 с.
5. Чжэн Чжилян. Модернизация китайского образования как модернизация китайской культуры // Традиции и современная ситуация в области образования и культуры. // [Электронный ресурс] – Режим доступа: [file:///C:/Users/Paolo/Downloads/modernizatsiya-kitayskogo-obrazovaniya-kak-modernizatsiya-kitayskoy-kultury%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Paolo/Downloads/modernizatsiya-kitayskogo-obrazovaniya-kak-modernizatsiya-kitayskoy-kultury%20(1).pdf).
6. 中国基础教育管理体制改研究武汉大学, 行政管理. – 2010. – 博 (Дослідження щодо реформування адміністративного управління базовою освітою. – 2010. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oversea.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?dbcode=CDFD&QueryID=8&CurRec=3&dbname=CDFD1214&filename=1011065946.nh>.
7. 卢答答。教育在中国的发展. –北京：工业出版社. – 2011. – 163页。 (Лу Дадао. Розвиток освіти в Китаї. – Пекін: Торгове вид-во, 2011. – 163 с.
8. 政事分开视角下的中国高等教育管理体制改研究大学. –行政管理. – 2014博 (Дослідження реформи державної системи адміністрування вищої освіти в Китаї. Приватне адміністрування. – Цзілін. – 2014: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://oversea.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?dbcode=CDFD&QueryID=8&CurRec=7&dbname=CDFDLAST2015&filename=1015504210.nh>.

References:

1. Borevskaya N. (2007) Obrazovatelnoe zakonodatelstvo i upravlenie obrazovaniem v Kitae. Obrazovatelnoe zakonodatelstvo i obrazovatelnyie sistemy zarubezhnyih stran. M.: Academia. pp. 316–370.
2. Den Syaopin. (1988) Osnovnyie voprosy sovremennoego Kitaya. M. Nauka.
3. Karlusov V. (1996) Chastnoe predprinimatelstvo v Kitae. M. Vostochnaya literatura.
4. Sbrueva A. (2004) Tendentsii reformuvannya serednoyi osviti rozvinenih angloimovnih krayin v konteksti globalizatsiyi 90–ti rr. XX – pochatok XXI st.). Sumi, VAT «Sumska oblasna drukarnya»: Vidavnitstvo «Kozatskiy val».
5. Chzhen Chzhilyan. Modernizatsiya kitayskogo obrazovaniya kak modernizatsiya kitayskoy kulturyi. Available at: [file:///C:/Users/Paolo/Downloads/modernizatsiya-kitayskogo-obrazovaniya-kak-modernizatsiya-kitayskoy-kultury%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Paolo/Downloads/modernizatsiya-kitayskogo-obrazovaniya-kak-modernizatsiya-kitayskoy-kultury%20(1).pdf).
6. 中国基础教育管理体制改研究武汉大学, 行政管理. (2010). 博 (Doslidzhennya schodo reformuvannya administrationogo upravlinnya bazovoyu osvitoyu. 2010. Available at: <http://oversea.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?dbcode=CDFD&QueryID=8&CurRec=3&dbname=CDFD1214&filename=1011065946.nh>.
7. 卢答答。教育在中国的发展. –北京：工业出版社. (2011). (Lu Dadao. Rozvitok osviti v Kitayi. PekIn: Torgove vid-vo.
8. 政事分开视角下的中国高等教育管理体制改研究大学. –行政管理. (2014) 博 (Doslidzhennya reformi derzhavnyi sistemi administruvannya vischoyi osviti v Kitayi. Privatne administruvannya. Tszilin. Available at: <http://oversea.cnki.net/kcms/detail/detail.aspx?dbcode=CDFD&QueryID=8&CurRec=7&dbname=CDFDLAST2015&filename=1015504210.nh>.